

Recensio

«Тріумф волі та катастрофа розуму»: десять зауважень до
писань пана Є. Зарудного

Михайло Чугуєнко

Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник.

Випуск 8. – Харків; Київ: Критика, 2006. – С. 240-247.

При використанні матеріалів статті обов'язковим є посилання на її автора з повним бібліографічним описом видання, у якому опубліковано статтю. Дана електронна копія статті може бути скопійована, роздрукована і передана будь-якій особі без обмежень права користування за обов'язкової наявності першої (даної) сторінки з повним бібліографічним описом статті. При повторному розміщенні статті у мережі Інтернет обов'язковим є посилання на сайт Східного інституту українознавства імені Ковальських.

Адреса редакції:

Східний інститут українознавства імені Ковальських («Схід/Захід»), ауд. 4-87,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 6,
Харків, 61077,
Україна.

E-mail: siu.kharkiv@gmail.com

Тел.: +38 057 705 26 30;
+38 096 1555 136

Веб-сайт: <http://keui.univer.kharkov.ua>

© Східний інститут українознавства імені Ковальських

© Автор статті

© Оригінал-макет та художнє оформлення – зазначене у бібліографічному описі видавництво

© Ідея та створення електронного архіву часопису – А. М. Домановський

Михайло Чугуєнко (Харків)

**«Тріумф волі та катастрофа розуму»:
десять зауважень до писань пана Є. Зарудного**

«Незнання не є аргументом», твердили стародавні римляни. Приклад квазінаукових писань пана Євгена Зарудного наочно засвідчує протилежне. Насправді «незнання – то сила» (і ще й яка!). Дві його останні (маємо надію!) «монографії» «Таласократія vs. Телурократія: типи культури і моделі суспільства»¹ та «Корені українства на теренах світової культури: спроба компаративного аналізу»² (обидві вийшли у Харкові 2005 року) є яскравим і наочним прикладом того, як моторошне невігластво та брак загальної наукової культури, а місцями й елементарної логіки та здорового глузду часом можуть стати могутньою силою, компенсовані пробійною мегаломанією непогамовного графомана.

Паранаукові опуси пана Є. О. Зарудного, можливо, й не заслуговували б на таку прискіпливу увагу, якби їх не було невдовзі зведено до купи в «дисертаційне дослідження», яке він подав на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю «філософське українознавство», а перед тим не було рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Які ж підстави є саме для таких оцінок «наукової» творчості пана Є. Зарудного?

**1. Відсутність у текстах «монографій»
чітко сформульованого предмета дослідження.**

Уже самі назви праць: «Таласократія vs. Телурократія: типи культури і моделі суспільства» та «Корені українства на теренах світової культури: спроба компаративного аналізу» свідчать про те, що теми, які береться досліджувати пан Зарудний, як то кажуть, без берегів, як хронологічних, так і структурних. Діючи за принципом *non inferiora sequor* («я не ганяюся

за маловажними речами»), він сміливо береться за визначення характеру всієї української культури за всі часи її існування (!), та ще й у світовому контексті. Саме таке гранично розширене (а тому сумнівне) тлумачення теми, між іншим, дозволяє йому сміливо «плавати» у цьому безмежному океані подій та фактів світової історії, довільно підбираючи «будівельний матеріал» для своєї суперечливої конструкції.

2. Відсутність обґрунтування актуальності та сформульованої мети дослідження.

В анотації до першої «монографії» Є. Зарудного «Таласократія vs. Телурократія: типи культури і моделі суспільства» лише зазначено, що її присвячено «філософському аналізу планетарної дихотомії культури. Автор дедукує поняття таласократичної і телурократичної культури і досліджує їх історичні аналоги». Але у тексті немає ані обґрунтування необхідності вивчати зазначену «планетарну дихотомію культури», ані ясно артикульованої мети такого глобального дослідження.

3. Невідповідність тексту заявленій меті.

Щодо призначення другої своєї «монографії» під скромною назвою «Корені українства на теренах світової культури: спроба компаративного аналізу» пан Є. Зарудний спромігся таки визначитися. Зокрема, він проголошує, що мав на меті «довести, що європейська культура вміщує у себе культуру українську як свій складовий елемент, який визначається спільними з іншими європейськими культурами засадами і чинниками та ґрунтується на них». Скажімо Європі таке, розкриває нам свій величний задум пан Зарудний, «Ми з тобою однієї культури, ти і я!» (2; с. 8).

Сказано ефектно, з пафосом, і... тут же забуто. Бо більше ніде автор, який урочисто запрягнувся довести європейський характер української культури, не повертається до ним самим визначеної мети. Та найбільший курйоз полягає в тому, що цілі розділи його праці входять у цілком очевидну суперечність з пафосно заявленою метою. Взяти, приміром, великий за обсягом (69–127) підрозділ другої частини зазначеної публікації під назвою «Пророк Шевченко і пророк Мухаммед», що, як випливає з його назви, мав би цілком бути присвячений паралелям між репрезентативними постатями української і арабсько-мусульманської (а отже, очевидно неєвропейської!) культур. Мав би, але насправді лише в кінці цього підрозділу автор намагається, як він пише, «коротенько розглянути цих діячів на основі порівняння» (2, с. 125). Тож на саме зіставлення Шевченка та Мухаммеда

пан Зарудний відводить аж дві з чвертю сторінки (с.125–127)! Значно більше місця у тому самому підрозділі зайняло порівняння Т.Шевченка з шотландським поетом Р. Бернсом (с. 104–115).

4. Хаотична та алогічна структура писань. Брак логічних зв'язків між розділами та підрозділами «монографій».

На підтвердження цієї тези наведемо найбільш «ефектні» назви розділів «наукових монографій» пана Є. Зарудного. Отже, три останніх розділи праці «Таласократія vs. Телурократія: типи культури і моделі суспільства» мають такі назви: «Арабська таласократична телурократія»; «Телурократичний канцерогенез» (?) та «Абсолютна перевага землі над морем (на одному окремо взятому таємничому острові)». У свою чергу «Телурократичний канцерогенез» має підрозділ під екстремально-елегічною назвою «Про місце і роль чаю у формулюванні та шляхах вирішення основних питань російської філософії» (!).

«Корені українства на теренах світової культури: спроба компаративного аналізу» складається з трьох частин. А саме: 1) «Україна і світ: феноменологія історичного духу», 2) «Розправа про порівняльно-історичний метод» та 3) «Дзеркало для культури (замість післямови)». З назв розділів та підрозділів, які в автора викладено в хаотичному порядку, наводжу «найефектніші»: «О національної гордості малороссов», «Слово в “Слові”» і «Слово в “Пісні”» (за що німці й італійці, греки та чехи «кають» князя Ігоря)», «Карибські “козаки” та дніпровські “флібустьєри”», «Торжество покори, або надзадача пророка Мухаммеда (хай благословить його Аллах і вітає!)», «Історія та її логіка (з якою швидкістю рухається машина часу?)».

Отже, назви частин, розділів та підрозділів монографій сформульовано у стилі сенсаційних заголовків бульварних видань. Відчутно бракує лише назв зі згадкою зайд з чужих планет та снігової людини.

5. Розпливчастість та невизначеність базових понять, якими оперує автор.

Це стосується й, здавалось би, засадничих для Зарудного понять «телурократія» та «таласократія». Залишається загадкою, що ж вони, власне, означають?

Викликає сумнів його безапеляційне твердження: «Поняття “таласократія” і “телурократія” визнаються нині (ким? якими саме вченими? – М. Ч.) базовими не лише в геополітиці, але й в культурології» (1; с. 11). На

підтвердження своєї тези Зарудний посилається лише на статтю професора І. З. Цехмістра у «Віснику ХНУ», який, своєю чергою, за словами самого Зарудного, використовує «працю» С. Даждока та В. Грановського, авторів статті, надрукованої в його улюбленій газеті (!) «День».

Незрозуміло також, який зміст автор вкладає в поняття «українська культура». Чи йдеться про етнічну культуру українців, чи національну культуру України? За який проміжок часу? Які саме сфери культури взято для аналізу? Чому українську культуру визначено саме як «таласократичну», а не «телуричну»?

6. Брак методологічної культури.

У «Передній мові» до своєї «монографії» «Таласократія vs. Телурократія: типи культури і моделі суспільства» автор попереджає про те, що написана ним праця є нібито філософською, а не науковою (1, с. 5). Але вже на сторінці 12 сам автор забуває про цю тезу і заявляє про свій намір скористатися «раціонально-класичним науковим методом». (1, с. 12).

Щоправда, це теж залишається порожньою декларацією. Бо в підсумку не бачимо результатів застосування будь-яких методів, окрім неперетравленої мішанини насмиканих цитат та просторікувань пана Зарудного. Автор виявляє нездатність утриматися у рамках обраної ним теми. Він хапається за глобальні питання, але не може розвинути жодного з них. Годі зрозуміти і навіть простежити логіку цих авторських маніпуляцій з посталями, подіями, цитатами. Складається стійке враження, що автор перебуває цілком у полоні тільки йому одному зрозумілих (чи справді?) власних асоціацій.

Другу ж квазіметодологічну частину під назвою «Розправа про порівняльно-історичний метод» з його «Коренів українства на теренах світової культури: спроба компаративного аналізу» так і кортить назвати «Розправа з порівняльно-історичним методом». Принаймні її зміст щонайкраще відбиває другий варіант назви. Бо «методологічні вправи» пана Е. Зарудного вражають своєю непослідовністю та суперечливістю, які межують із самопародією.

Як, приміром, можна зрозуміти такий фрагмент: «В “науках про природу” апрегенція (?) явища створює уявлення про предмет. Це наукове (емпіричне) уявлення становить природу цього явища. З емпіричної множини природи явищ висновується теоретична “природа» (2, с. 6). Постає питання: як уявлення може становити природу явища, а з множини

тих явищ (а отже, за логікою автора, уявлень) висновуватися теоретична «природа»?

Арсенал методів «аргументації», що його використовує пан Зарудний, і справді широкий. Так, «спробу деміфологізації предмета свого розгляду» (якого саме?) він завершує «розвідкою на полі неklasичного лобомудрування (?!), залучивши для цього літературу в якості неklasично-філософського нарративного аргументу». І далі автор уточнює, що він має на увазі, «дослідивши твори певного письменника, конкретизувати загадкову дацюківсько-грановську тезу про вельми серйозні роботи письменників, які не зводили проблематику відмінності двох типів цивілізацій тільки до геополітичних відмінностей. Буде модно, сучасно і круто. Wow!» (1; с. 57). Цей пасаж щонайрельєфніше ілюструє квазінаукову спрямованість «монографії» пана Зарудного.

7. Елементарне невігластво та необізнаність автора в українській історії та філософії.

Впадає в око псевдоінтелектуальна «робінзонада» пана Зарудного. Імен таких відомих українських авторів історіософських та українософських концепцій, що тією чи іншою мірою розробляли геополітичні та геокультурні проблеми, як Д. Щербаківський, Д. Донцов, В. Липинський, Ю. Липа, Є. Маланюк, Д. Чижевський, П. Мірчук, Б. Крупницький, навіть не згадано в роботах Зарудного. Показово, що класичний доробок українських геополітиків (приміром, праці С. Рудницького) Зарудному невідомий. Поза його увагою опинилися М. Костомаров, П. Куліш, М. Драгоманов, І. Франко. З сучасних авторів Зарудний обминув увагою праці М. Рябчука, Я. Грицака, Я. Дашкевича, В. Лісового.

Натомість автор симпатизує геополітичним вправам одіозного апологета сучасного російського націонал-соціалізму О. Г. Дугіна, охоче посилаючись на нього. Авторитетами для нього є також харківські професори В. Шкода та І. Цехмістро, проте при всій повазі до згаданих вчених, сумнівно, що вони є визнаними фахівцями з філософії геополітики, геокультурології чи філософського українознавства.

І от, маючи такі жалюгідні знання з української (не кажучи вже про європейську та світову) історії та культури, пан Є. Зарудний дозволяє собі робити узагальнення планетарного масштабу!

8. Куца й спотворена фактографічна база для авторських узагальнень.

Основним матеріалом для глобальних висновків та «узагальнень» пана Зарудного слугують довільно витлумачені ним переважно літературні («Слово про Ігорів похід», поетичні твори Шевченка) та літературно-історичні пам'ятки («Історія русів»), а також загальновідомі факти вітчизняної історії. З цього випливає, по-перше, що українську культуру, по суті, автор ототожнює з літературно-історичним процесом (але він, здається, сам цього не усвідомлює), а по-друге, очевидною є обмеженість такої фактографічно-доказової бази для визначення геополітичних чи геокультурних особливостей української культури.

9. Реанімація малоросіяинства як ідеологічне надзавдання Є. Зарудного

З тексту «Коренів українства на теренах світової культури: спроба компаративного аналізу» випливає, що українці мають себе ідентифікувати як «малоросіяни» (!). Як пише автор, «тепер, після набуття Україною незалежності, українцям слід згадати (і нагадати!) про їх малоросійські права» (2, с. 26). Далі він роз'яснює, що це значить для нього: «Малороси мають боротися за свою культуру, відстоювати своє право» (2, с. 26). Очевидно, за логікою новітнього апологета малоросіяинства, Україна саме в ролі Малоросії має бути визнана європейцями як «своя».

У світлі гарячого «малоросійського патріотизму» пана Зарудного стає зрозумілим, чому в його роботі наведено стільки цитат з україножерних публікацій В. Белінського та Н. Ульянова, чий вислови, до речі, подано без належної критики. Останнього Є. Зарудний схарактеризовує так: «Суворий, але справедливий суддя українського сепаратизму» (2; с. 53).

Складається враження, що й своє уявлення про українську культуру Зарудний сформував на підставі поглядів російських шовіністів. Тож не дивно, що світоглядним орієнтиром для автора тексту «дисертації» виступає Малоросія (див. розділ «О национальной гордости малороссов») (!!).

10. Бульварно-науковоподібний стиль викладу.

Окремо треба відзначити мовно-стильовий бік опусів Зарудного. Це якесь варварське поєднання наукоподібності та низькопробної публіцистичності. Вище вже наводилися перлини стилю Зарудного.

Роботу написано в стилі газетних статей з притаманним для них, але зовсім недоречним для дисертації пафосом. Власне, рецензовані тексти

Є. Зарудного є компіляцією розлогіх цитат, здебільшого з публіцистичної літератури. Не випадково в нього так багато посилань на публікації в газетах «День» та «Дзеркало тижня».

Водночас рецензовані тексти багаті на екзотичні слова та вирази, які очевидно покликані були додавати їм чару науковості: «дискурсанти», «апрегенція явища», «штивний», «розправа» тощо. Упадає в око потяг цього автора до красивого іноземного слівця. Він щедро пересипає мову не тільки латиною та грецькою (див. назви окремих розділів у рецензованих монографіях), а й німецькими та англійськими, французькими, польськими словами й виразами. Щоправда, як відомо з достовірних джерел, автор явно не поліглот і знанням європейських мов раніше не відзначався. Скажімо, під час обговорення на кафедрі українознавства його чергового «планетарного» проекту докторської дисертації «Корені українства на теренах...» на запитання, чи знайомий пан Зарудний з англійськими працями з проблем компаративістики світової культури, наш малоросійський Плутарх чесно зізнався, що англійської він зовсім не знає. Тому нас і огортають великі сумніви щодо того, чи читав наш компаративіст-самоук навіть ті англійські праці, які він зазначає у списку літератури до своїх монографій.

Висновки

У писаннях пана Зарудного немає ані філософії, ані науки, ані українознавства. Неоковирна наукоподібність рецензованих опусів очевидна, бо їх авторові відчутно бракує наукової та загальної культури, необхідної для написання логічно зв'язного тексту. По суті, рецензовані праці є збірниками слабко пов'язаних між собою публіцистичних текстів у стилі «фольк-історії» (а-ля школа академіка Фоменка та його послідовників).

Неозброєним оком помітні мегаломанські претензії, що ґрунтуються на жалюгідній історіографічній, методологічній і джерельній базі (газетні публікації у «День» та «Дзеркало тижня», твори красивого письменства, анекдоти, казки та притчі). Стилистика писань також аж надто очевидно видає графоманські нахили їх автора. Поширення подібних опусів у науковому обігу в тій чи тій формі може лише призвести до дискредитації українознавчих студій.

У світлі вищенаведених зауважень дуже кумедно виглядають недолугі претензії Зарудного на роль батька-засновника філософського українознавства. Хоча стосовно малоросієзнавства маємо всі підстави визнати

його пріоритет, але малоімовірно, що це матиме бодай якийсь стосунок до науки.

Разом з тим наполегливість, з якою пан Зарудний проптовхує свої писання у науковий простір, не може не викликати подив. А тому можна бути більш ніж упевненим у тому, що цей «український спекулятивний філософ» (як він сам себе скромно називає), апостол і реаніматор малоросіяинства ще не раз нагадає науковій спільноті про свою яскраву персону та владно заявить про своє право посідати місце на Олімпі філософського українознавства.

¹ «Таласократія vs. Телурократія: типи культури і моделі суспільства». Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2005.

² «Корені українства на теренах світової культури» (Спроба компаративного аналізу). Х., 2005.